

פעילות מערכת החינוך במלחמת 'חרבות ברזל' - תמונת מצב

החל מ-8 באוקטובר 2023 חלות הגבלות על פעילות מערכת החינוך בשל מלחמת "חרבות ברזל". במסמך שלהלן נפרט בקצרה את המידע המצוי בידינו על פעילות מערכת החינוך בתחומים שונים, כגון הנחיות משרד החינוך בדבר לימודים פיזיים במוסדות החינוך ולמידה מקוונת, פעילות מסגרות החינוך המיוחד, טיפול בנפגעים ומענה חינוכי לילדים ולתלמידים מפונים. נציין כי רוב המידע המובא במסמך הוא ריכוז של המידע שהוצג על ידי משרד החינוך במקומות שונים, לרבות דיוני ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, שכן בשל המלחמה לא הייתה אפשרות לפנות למשרד בבקשת מידע מוסדרת.

המידע העיקרי שמוצג במסמך:

ב"מצב מיוחד בעורף", שהוכרז על ידי שר הביטחון ב-7 באוקטובר 2023, מוענקות, לפי חוק ההתגוננות האזרחית, התש"א-1951, סמכויות לבעלי תפקידים הקבועים בחוק לתת הוראות לגבי איסור או הגבלה של לימודים במוסדות חינוך בתקופה זאת.

על פי ההנחיות, החל מ-16 באוקטובר אפשר לקיים **לימודים פיזיים במוסדות החינוך** בהתאם לאזורי ההתגוננות ולהנחיות פיקוד העורף בעבור הרשויות המקומיות בכל אחד מן האזורים. למנהל המוסד, בשיתוף ובתיאום עם הרשויות המקומיות ומחוזות משרד החינוך, שיקול דעת בנוגע לאופן הפעלת כל מוסד חינוך, ובמוסדות רבים היקף החזרה ללמידה פיזית חלקי.

מנתונים שפרסם משרד החינוך עולה כי ב-29 באוקטובר 2023 חזרו ללמידה פיזית 75% ממסגרות החינוך באזורים שאפשר לקיים בהם ללמידה פיזית. יש הבדלים ניכרים בין מחוזות משרד החינוך בתחום זה: במחוזות ירושלים והצפון יותר מ-90% מהמוסדות חזרו ללמידה פיזית; במחוזות תל אביב והמרכז בין 75% ל-85% חזרו ללמידה פיזית, ובמחוז דרום - כ-36%. במחוזות חיפה והמרכז יש ירידה בשיעור המסגרות הפתוחות בהשוואה בין 24 ל-29 באוקטובר 2023.

בעת החזרה ללמידה פיזית קרא משרד החינוך לרשויות המקומיות לתת **קדימות למסגרות ולכיתות חינוך מיוחד**. על פי נתוני משרד החינוך, נכון ל-23 באוקטובר 2023 **כ-70% מבתי הספר לחינוך מיוחד, 57% מגני החינוך המיוחד ו-34% מכיתות החינוך המיוחד בבתי ספר רגילים חזרו ללמידה פיזית בהיקף כלשהו**. ב-29 באוקטובר נמסר כי כ-84% ממסגרות החינוך המיוחד חזרו ללמידה פיזית, ללא פירוט של סוגי המסגרות. בעבור תלמידים

הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים שמסגרות החינוך שלהם אינן פעילות באופן מלא מציע המשרד מודלים ללמידה פיזית הכוללים למידה במרכז יישובי או למידה בבית התלמיד.

במקומות ובזמנים שבהם לא מתקיימת למידה פיזית אפשר לקיים **למידה מקוונת**. בעקרונות משרד החינוך בנושא למידה מקוונת מודגשת חשיבות השגרה והשמירה על רצף לימודי והמשכיות תפקודית עבור התלמידים תוך מתן גמישות ואוטונומיה בהפעלת המערך החינוכי בהתאם לצורכי המוסד. על פי המשרד, הוא הקצה 10,000 אמצעי קצה ניידים לחלוקה לתלמידים לצורך למידה מקוונת. לא פורסמו קריטריונים ברורים בעניין זה.

על פי המידע המצוי בידינו במועד כתיבת המסמך, לפחות 110,000 תושבים מיישובי עוטף עזה, שדרות וקו העימות בצפון התפנו מבתיהם בעקבות הלחימה. רבים מן המפונים נקלטו בכ-200 מרכזי פינוי במלונות ברחבי הארץ ואחרים התפנו באופן עצמאי. בהחלטות הממשלה בנושא הפינוי מוטלת על משרד החינוך אחריות למתן מענה חינוכי לילדים המפונים, והמשרד הקים לשם כך מינהלת ייעודית (**מינהלת מפונים**). על פי משרד החינוך, עד 24 באוקטובר שובצו 187 מנהלי מרכזים חינוכיים במרכזי המפונים, והוא החל להפעיל בהם תוכנית חינוכית. נוסף על כך, פורסם נוהל המאפשר להורים לרשום תלמידים מפונים למסגרות חינוך ברשויות הקולטות באופן עצמאי.

החל מ-8 באוקטובר פועלת במשרד החינוך **מינהלת נפגעים** שאחראית לסיוע ולתמיכה בתלמידים ובעובדי הוראה במעגל הראשון של הנפגעים מן המלחמה, כולל משפחות חללים, נעדרים, חטופים ופצועים. על פי דיווח המינהלת לוועדת החינוך של הכנסת, היא מטפלת בכ-800 תלמידים ועובדי הוראה.

1. מערכת החינוך במצב חירום

ב-7 באוקטובר 2023 הכריז שר הביטחון על "מצב מיוחד בעורף". לפי חוק ההתגוננות האזרחית, התש"א-1951, בעת שהוכרז "מצב מיוחד בעורף" מוסמכים בעלי תפקידים הקבועים בחוק, ובהם הרמטכ"ל, סגן הרמטכ"ל ומפקד פיקוד העורף, לתת הוראות שונות, לרבות איסור או הגבלה של לימודים במוסדות החינוך. החלטת שר הביטחון אושרה בהחלטת ממשלה ב-8 באוקטובר 2023, וב-12 באוקטובר 2023 אישרה ועדת החוץ והביטחון של הכנסת את ההכרזה, תוך קביעת תוקפה עד ל-19 באוקטובר 2023. ב-18 באוקטובר החליטה הממשלה להאריך את ההכרזה על מצב מיוחד בעורף בכל שטח המדינה עד ל-19 בדצמבר 2023.¹

היערכות מערכת החינוך לשעת חירום ופעילות מערכת החינוך בתקופת החירום מוסדרות בחוזר מנכ"ל מקיף מינואר 2019 – נוהלי שעת חירום במערכת החינוך. החוזר עוסק בסוגים שונים של היערכות למצבי חירום וההתמודדות עימם, ובהם הודעה על מצב מיוחד בעורף. זאת, במוסדות חינוך שונים, כגון גני ילדים, מסגרות לחינוך מיוחד, פנימיות וחינוך בלתי פורמלי.

על פי החוזר, בתקופת מצב מיוחד בעורף יפעלו מוסדות החינוך על פי מדיניות המיגון שתוכרז על ידי פיקוד העורף. בחוזר נקבע כי למידה פיזית תבוצע רק במקום שיש בו מענה מקלוט לכל התלמידים ושמוצעות בו אפשרויות שונות ללמידה גמישה, כגון למידה לסירוגין של חלק מן

¹ החלטה 968 של הממשלה ה-37, [הארכת ההכרזה על מצב מיוחד בעורף](#), 18 באוקטובר 2023. ראו גם: הייעוץ המשפטי לוועדת החינוך, התרבות והספורט, מסמך רקע משפטי קצר בעניין התנהלות מערכות החינוך בשעת חירום, 15 באוקטובר 2023.

הכיתות, למידה במשמרות, למידה בקבוצות קטנות בבתי התלמידים ולמידה מקוונת מרחוק. קביעת אופן הלמידה בפועל תהיה בהתאם למצב החירום בזמן אמת ועל פי החלטת מנהל המוסד החינוכי והנחיות משרד החינוך. בחוזר מפורטים תחומי האחריות של הגורמים השונים במוסד החינוכי בעת ההיערכות לחירום ובחירום, תקני המקלט והמרחב המוגן בבתי הספר והפעולות שיש לבצע במצבי חירום שונים בעת הלימודים במוסד או במסגרת ההסעה למסגרות החינוך ועוד.

כמו כן, מסמך [תיק האב להיערכות העירייה והמועצה המקומית לחירום](#), שנכתב בשיתוף פיקוד העורף, רשות החירום הלאומית, משרד הפנים והשלטון המקומי, עוסק בתפקידי הרשות המקומית במצב חירום, ובין השאר בתחום החינוך. על פי המסמך, לראש הרשות אחריות לפעילות מערכת החינוך ברשות במצב חירום, בהתאם להנחיות המקצועיות של משרד החינוך. על מכלול החינוך ברשות, שמורכב ממנהל אגף החינוך הרשותי ומבעלי תפקידים נוספים בתחום החינוך ברשות, מוטלות ארבע משימות מרכזיות והן: הפעלת מערכת החינוך הפורמלית והבלתי-פורמלית בהתאמה למצב החירום; סיוע בהפעלת מתקני קליטה למפונים בבתי ספר בהתאם לצרכים והדרישות; הפעלת בני נוער למשימות הרשות בחירום, והפעלת ילדי עובדים חיוניים במסגרות ייעודיות.

2. פעילות מערכת החינוך במלחמת 'חרבות ברזל'

סמוך למועד ההכרזה על "מצב מיוחד בעורף" הודיע משרד החינוך כי לא יתקיימו לימודים בכל מוסדות החינוך בארץ, ובכללם מעונות היום והמסגרות לחינוך מיוחד. בד בבד, נפתח קו סיוע מיוחד לסיוע רגשי ותמיכה בתלמידים ובני משפחותיהם.²

בימים הבאים הרחיב המשרד בהדרגה את היקף הלמידה במערכת החינוך:

- החל מ-11 באוקטובר 2023 הודיע המשרד על חזרה הדרגתית לפעילות ולמידה מרחוק בדגש על שמירה על קשר רציף עם התלמידים ובני משפחותיהם, תמיכה רגשית בתלמידים ובצוותים בהתאם לצורכיהם, סיוע לתלמידים ולצוותים ומשפחותיהם המתמודדים עם משבר וליווי בעת אובדן. על פי הנחיות המשרד, רשויות המעוניינות בכך ויש באזורן אפשרות התגוננות על פי ההנחיות היו רשאיות לבקש החרגה ללמידה פיזית ממנהל המחוז ופיקוד העורף.³

- ב-12 באוקטובר 2023 הנחה המשרד כי ב-15 באוקטובר כלל התלמידים ישובו ללמידה מרחוק. על פי הנחיות המשרד "הלמידה תתמקד בראש ובראשונה בהיבטים רגשיים וחברתיים, כדי לחזק את החוסן, ובתוכנית לימוד המותאמים למצב".⁴

² משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, [מצב חרבות ברזל – האיגרת היומית, הנחיות ומידע בשעת חירום, 7.10.2023](#).

³ משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, [חרבות ברזל – איגרת מרכזת, יום שלישי, 10.10.23](#).

⁴ משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, [חרבות ברזל – איגרת מרכזת, יום חמישי, 12.10.2023](#).

- בהנחיות שפורסמו ב-15 באוקטובר 2023 הודיע משרד החינוך כי החל מ-16 באוקטובר, הפעילות החינוכית-פדגוגית תתקיים באופן דיפרנציאלי בשלושה אופנים – למידה פיזית, למידה משולבת ולמידה מרחוק בהתאם למדיניות והגבלות פיקוד העורף. זאת על פי מדרגי התגוננות המתפרסמים על ידי פיקוד העורף: מדרג אדום, שבו אסור לקיים לימודים, ומדרג ירוק, שבו מותר לקיים לימודים ללא הגבלה. על פי החוזר, בחירת אופן הלמידה תתקיים לפי המדרגים שלעיל, לפי שיקול דעתו של מנהל המוסד בתיאום ובשיתוף הרשויות ומחוזות משרד החינוך. הומלץ לתת קדימות לתלמידים צעירים ולאוכלוסיות מיוחדות (חינוך מיוחד, ילדים ונוער בסיכון ועוד).⁵

מאז מתקיימת הפעילות במערכת החינוך בהתאם להנחיות אלה ולמיקום הרשויות השונות במדרג על פי החלטת פיקוד העורף.

ב-16 באוקטובר 2023 הציג שר החינוך בפני ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת את מדיניות משרד החינוך בכל הנוגע לחזרה ללימודים באופן מדורג. בדיון הוועדה הודגשה האוטונומיה והגמישות של מנהלי המוסדות והרשויות המקומיות בהקשר זה. וכן, דיווח שר החינוך לוועדה כי **המשרד הקים שתי מינהלות ייעודיות לעת המלחמה: מינהלת נפגעים ומינהלת מפונים** (ראו בהרחבה בסעיפים 3 ו-4 שלהלן).⁶

נוסף על כך, בישיבת הקבינט החברתי-כלכלי ב-19 באוקטובר 2023 נדון נושא החינוך והודגשה חשיבות קיום הלימודים בעת הלחימה מתוך הנחה ששגרת לימודים בחירום תורמת לחוסן הלאומי תוך הבטחת ביטחון ובטיחות התלמידים והצוות החינוכי. במסגרת זאת נדון קיום הלימודים בקהילות שקלטו מפונים, שיפוי משפחות בכל הנוגע למעונות יום ומשפחתונים ואבטחת מוסדות חינוך. בפרוטוקול הישיבה לא נכללו החלטות אופרטיביות בתחום זה.⁷

2.1 נתונים על היקף הלמידה במוסדות החינוך בתקופת המלחמה

אף כי לפי הנחיות משרד החינוך אופן הלימודים בכל מוסד נעשה בתיאום עם משרד החינוך, בפועל המשרד לא מפרסם נתונים מסודרים על מוסדות שחזרו ללמידה פיזית. הנתון האחרון שפורסם בנושא זה מובא בהודעת דוברות של משרד החינוך ב-29 באוקטובר ולפיה 75% ממסגרות החינוך באזורים שאפשר לקיים בהם למידה פיזית חזרו ללמידה – זאת לעומת כ-67% ממוסדות החינוך ב-205 רשויות מקומיות אשר צוינו בהודעת משרד החינוך ב-25 באוקטובר 2023 וכ-42% ממוסדות החינוך ב-181 רשויות מקומיות, אשר צוינו בהודעת שר החינוך ב-23 באוקטובר 2023.⁸

⁵ משרד החינוך, המינהל הפדגוגי, [חרבות ברזל – איגרת מרכזת, יום ראשון, 15.10.2023](#).

⁶ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [מערכת החינוך במלחמת "חרבות ברזל" – סקירת שר החינוך](#), דיון הוועדה, 16 באוקטובר 2023.

⁷ מזכירות הממשלה, פרוטוקול ועדת שרים לענייני חברה וכלכלה (קבינט חברתי-כלכלי), 19 באוקטובר 2023.

⁸ הודעת שר החינוך יואב קיש, 23 באוקטובר 2023.

שיעור מוסדות הלימוד שנפתחו ללמידה פיזית ב-29 באוקטובר 2023, בפילוח לפי מחוזות:

- מרכז – 84% מן המוסדות (בהשוואה ל-92% ב-25 באוקטובר)
- ירושלים – 98% (בהשוואה ל-92% ב-25 באוקטובר)
- חיפה – 65% (בהשוואה ל-78% ב-25 באוקטובר)
- תל אביב – 77% (בהשוואה ל-61% ב-25 באוקטובר)
- דרום – 36% (בהשוואה ל-29% ב-25 באוקטובר)
- צפון – 93% (בהשוואה ל-67% ב-25 באוקטובר).⁹

בנתונים שמסר המשרד לא הייתה הבחנה בין גני ילדים לבתי ספר ובין רשויות מקומיות שונות. כמו כן, לא נמסר מידע על היקף הלמידה הפיזית בכל מסגרת ויש להניח כי ברובן החזרה ללמידה פיזית היא חלקית.

2.2 למידה מקוונת

במוסדות ובזמנים שבהם לא מתקיימת למידה פיזית, מתקיימת למידה מקוונת בהתאם [להנחיות משרד החינוך](#) בנושא זה לשלבי חינוך ולסוגי אוכלוסיות שונים. בעקרונות משרד החינוך בנושא למידה מקוונת מודגשת חשיבות השגרה והשמירה על רצף לימודי והמשכיות תפקודית עבור התלמידים תוך מתן גמישות ואוטונומיה בהפעלת המערך החינוכי על פי צורכי המוסד.

משרד החינוך הודיע כי הקצה 10,000 מחשבים ניידים לצורך חלוקה לתלמידים ולצוותי הוראה.¹⁰ על פי הודעת שר החינוך יואב קיש, עד ל-23 באוקטובר חולקו 4,300 מחשבים לתלמידים שפוננו מבתיהם ולומדים באופן מקוון ובהמשך השבוע צפויים להיות מחולקים 1,500 מחשבים נוספים.¹¹

נזכיר כי בתקופת הקורונה הייתה ביקורת חריפה על הלמידה מרחוק, לרבות בכל הנוגע לפערים בנגישות ללמידה מרחוק והיעדר אמצעי קצה זמינים, היעדר סביבה ביתית תומכת והתאמה לאוכלוסיות שונות.¹² במצב כיום שבו ההחלטה על החזרה ללמידה פיזית נעשית על ידי המוסדות עצמם והרשויות המקומיות ובהתאם למשאבים המצויים בידן, דוגמת מיגון ואבטחה במוסדות החינוך, יש להניח כי יהיו פערים בתחום זה בין רשויות חזקות לרשויות חלשות ויש להקדיש תשומת לב לאופן היישום של הלמידה המקוונת ברשויות חלשות שבהן חלק גדול מן התלמידים עשויים להתקשות בכך מסיבות שונות. כמו כן, יש לדאוג למענים מותאמים לאוכלוסיות שונות, כגון תלמידים מחברה החרדית והחברה הערבית.

⁹ משרד החינוך, [תמונת מצב מערכת החינוך ביום ה-18 למלחמה](#), הודעת דוברות, 25 באוקטובר 2023. משרד החינוך תמונת מצב מערכת החינוך ביום ה-23 למלחמה, הודעת דוברות, 29 באוקטובר 2023.

¹⁰ משרד החינוך, [הקמת בתי ספר חדשים לתלמידים המפונים והמתפנים](#), הודעת דוברות, 23 באוקטובר 2023.

¹¹ [הודעת שר החינוך יואב קיש](#), 23 באוקטובר 2023.

¹² ראו: מבקר המדינה, [הוראה ולמידה מרחוק בתקופת הקורונה](#), דוח מיוחד: התמודדות מדינת ישראל עם משבר הקורונה, אוגוסט 2021.

2.3 פעילות במסגרות החינוך המיוחד ולתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים

חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא [נוהלי שעת חירום](#) עוסק בהרחבה בהפעלת מוסדות החינוך המיוחד במצבי חירום. זאת על בסיס ההנחה כי אף שמוסדות החינוך המיוחד חשופים למצבי חירום כמו כל מוסד חינוכי אחר, הם בעלי מאפיינים תפקודיים, ארגוניים, פדגוגיים ואנושיים ייחודיים ושונים מיתר המוסדות. בהתאם לכך נקבעו הוראות מפורטות להיערכות לשעת חירום ולהתנהגות בשעת חירום במסגרות חינוך מיוחד.

בהחלטות הממשלה בנוגע להפסקת פעילות פיזית במסגרות החינוך וחידושה שפורטה למעלה אין הבחנה בין מסגרות חינוך רגיל למסגרות חינוך מיוחד, ומסגרות החינוך המיוחד כפופות להוראות פיקוד העורף כמו כלל מסגרות החינוך. ב-18 באוקטובר 2023 פרסם האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך מסמך הנחיות שבו מפורטים [מודלים ללמידה פיזית בחירום עבור תלמידים עם זכאות לשירותי חינוך מיוחדים](#). בהנחיות מוצעים שלושה מודלים אפשריים ללמידה פיזית בעת חירום:

1. למידה פיזית במוסד שבו לומד התלמיד בשגרה או במוסד אחר כפוף להנחיות פיקוד העורף;

2. למידה במרכז חינוכי וטיפולי יישובי זמני שהוקם עבור תלמידים עם זכאות לשירותי חינוך מיוחדים בחירום אם לא ניתן לקיים לימודים במוסדות החינוך המיוחד;

3. הגעת צוות חינוך, טיפול וסיוע לבית התלמיד – עבור תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד ולומדים בגן או בכיתה לחינוך רגיל בימים שבהם חבריהם לכיתה לומדים למידה מרחוק או תלמידים במסגרות חינוך מיוחד, במצב שבו לא ניתן להגיע למוסדות החינוך המיוחד או למרכז חינוכי טיפולי. זאת לפי בקשת ההורים.

על פי ההנחיות, מודלים אלו יופעלו בהובלת מחוזות משרד החינוך והפיקוח על החינוך המיוחד ובתיאום עם הרשות המקומית או הבעלות על מסגרות החינוך.

בדיון ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת בנושא [החינוך המיוחד במלחמת "חרבות ברזל" – סקירת משרד החינוך](#) הדגישו חברי הכנסת וגורמים נוספים שהשתתפו בדיון את הצורך החיוני בהפעלת מסגרות לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים ואת חשיבותן של מסגרות אלה בעבור התלמידים וההורים. מנגד, הועלו הקשיים הייחודיים בהפעלת מסגרות חינוך מיוחד, ובהן הצורך בהסעות, החרפת המחסור בכוח אדם למסגרות בתקופת החירום וקושי בהגעת תלמידים עם מוגבלויות למרחב מוגן בזמן בהתאם להנחיות פיקוד העורף בכל אזור. נציגי משרד החינוך סקרו בדיון את פעילותם למתן מענה לצרכים המיוחדים של אוכלוסיית התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים בתקופת המלחמה, זאת לדבריהם בתיאום עם משרדי הממשלה, רשויות מקומיות וגופים נוספים הפעילים בשטח בתחום זה. על פי המשרד, נציגי האגף מגיעים למרכזים שבהם שוהים תלמידים מפונים ודואגים לשילוב התלמידים הזכאים

לשירותי חינוך מיוחדים מקרב תלמידים אלה במסגרת, אם באמצעות הקמת מסגרות ייעודיות במרכזי המפונים ואם באמצעות שילוב התלמידים במסגרות קיימות ברשות המקומית (ראו דיון להלן בנושא המענה החינוכי לתלמידים המפונים).

בהמשך לדיון ולבקשת יו"ר ועדת החינוך הועברו למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים על פתיחת מסגרות חינוך מיוחד בתקופת המלחמה. על פי נתונים אלה, נכון לתאריך 23 באוקטובר 2023 נפתחו:

- 57% מכלל גני החינוך המיוחד במערכת החינוך (1,836 גנים);
- 70% מכלל בתי הספר לחינוך מיוחד (354 בתי ספר);
- 34% מכיתות החינוך המיוחד בבתי ספר רגילים (2,242 כיתות בסך הכול).

המשרד הדגיש כי פתיחת המסגרות תלויה בהנחיות פיקוד העורף לרשויות המקומיות ובהתאם ליכולת של מוסדות החינוך לתת מענה לתלמידים בתקופה זאת, וכן כי הנתונים משתנים ברמה יומית.¹³ כמו כן, יצוין כי כמו הפתיחה הפיזית של כלל מסגרות החינוך שנדונו בסעיף 2.1 למעלה, לא ידוע מה היקף הלמידה הפיזית במוסדות שנפתחו ויש להניח כי חלקן לא נפתחו ללמידה פיזית מלאה.

על פי נתונים שפרסם המשרד ב-29 באוקטובר, 84% ממסגרות החינוך המיוחד נפתחו ללמידה פיזית, אך לא ברור לאיזה סוג מסגרת מתייחסים נתונים אלה.¹⁴

משרד החינוך לא פרסם נתונים על המענה לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים שפנו מבתיים בתקופת המלחמה. כמו כן, לא הובהר אופן היישום בפועל ברשויות המקומיות השונות של המודלים ללמידה פיזית שפרסם המשרד עבור תלמידים אלה.

3. טיפול מערכת החינוך במשפחות תלמידים ועובדי הוראה שנפגעו במלחמה

סמוך למועד תחילת המלחמה, ב-8 באוקטובר 2023, הודיע משרד החינוך על הקמת מינהלת לתמיכה וסיוע לנפגעים שעומדת לרשות צוותי החינוך, התלמידים וההורים ומעניקה תמיכה רגשית בסוגיות החירום על ידי אנשי המקצוע של השירות הפסיכולוגי-ייעוצי במשרד.¹⁵

ראש המינהלת, מנכ"לית משרד החינוך לשעבר דלית שטואבר, דיווחה על עבודת המינהלת בדיון ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת ב-24 באוקטובר 2023. לדבריה, מינהלת הנפגעים במשרד החינוך מסייעת לכ-800 תלמידים ואנשי צוות שבני משפחתם מקרבה ראשונה במגל הראשון שנפגע – פצועים, חללים, נעדרים או חטופים במלחמה. המינהלת אוספת נתונים מדויקים בנושא זה מהשטח בשיתוף גורמים מהשטח וגורמים ממשלתיים

¹³ משרד החינוך, האגף לחינוך מיוחד, מענה על פניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא מיפוי מסגרות חינוך מיוחד הפתוחות ללמידה פיזית, 25 באוקטובר 2023.

¹⁴ משרד החינוך תמונת מצב מערכת החינוך ביום ה-23 למלחמה, הודעת דוברות, 29 באוקטובר 2023.

¹⁵ משרד החינוך, הוקמה מינהלת לתמיכה רגשית וסיוע לנפגעים, הודעות דוברות, 8 באוקטובר 2023.

העוסקים בטיפול באוכלוסיות אלה. על פי הנתונים שהוצגו בדיון, המינהלת מטפלת בבני משפחתם של כ-110 נפגעים, ובהם:

- 34 **תלמידים** הרוגים, 30 חטופים ו-15 פצועים;
- שני הרוגים, שלושה חטופים ונעדר אחד מבין בוגרי כיתות י"ב;
- עשרה הרוגים, חטוף אחד, שני נעדרים ועשרה פצועים מבין **עובדי ההוראה במערכת החינוך**;

- שני הרוגים ופצוע מבין **אנשי הצוות החינוכי שאינם עובדי הוראה**.

בפעילות המינהלת נכללים סיוע, תוך תיאום ושיתוף פעולה עם גורמים נוספים, למשפחות בנושאים הקשורים למשרד החינוך ולקשר עם בית הספר והצוות החינוכי, לרבות הנגשת טיפול ותמיכה נפשית, וכן סיוע למשפחות ביצירת קשר עם גורמים שנותנים סיוע בתחומים אחרים בהתאם לצורך. במסגרת זאת ניתנת הכשרה מיוחדת לאנשי מקצוע לליווי משפחות חטופים ונעדרים.¹⁶

4. מסגרות ופעילויות חינוך לילדים ותלמידים מפונים מבתיהם

במהלך מלחמת "חרבות ברזל" החליטה הממשלה על פינוי תושבים מיישובים בעוטף עזה, שדרות וגבול הצפון. נוסף על כך, החליטה הממשלה כי תושבי אשקלון מחוסרי מיגון (וכן קשישים ומחוסרי עורף משפחתי יציב) יהיו זכאים ללינה ושירותי אירוח במתקני הארחה למשך 15 יום.¹⁷ מנתונים שהוצגו בוועדת הכספים של הכנסת ב-25 באוקטובר 2023 עולה כי 110,000 תושבים לפחות התפנו מן היישובים בעוטף עזה, שדרות וגבול הצפון. עשרות אלפי תושבים נוספים התפנו מאשקלון.¹⁸ רבים מהתושבים התפנו למרכזי פינוי מוסדרים ואחרים התפנו באופן עצמאי. על פי החלטות הממשלה, התוכנית על פינוי התושבים מבוססת על תוכנית "מלון אורחים" משנת 2012 העוסקת בפינוי אוכלוסייה אזרחית במצבי חירום. במסגרת ההחלטות נקבעו רשויות קולטות לכל אחת מהרשויות המפונות. בכל הנוגע לחינוך התלמידים המפונים נקבע בהחלטות הממשלה כי "משרד החינוך יגבש בתיאום עם משרד האוצר תוכנית למתן מענה חינוכי לתלמידים המפונים השונים במרכזי הקליטה בהתאם לצרכים המשתנים ולמצב בשטח". נקבע כי מערך מתקני הקליטה עבור המפונים יתבסס על אכסניות ובתי מלון, אך צוין כי אם לא יהיה אפשר לבצע את הקליטה במתקני קליטה אלו, ייעשה שימוש בבתי ספר ובמבני

¹⁶ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [טיפול משרד החינוך בנפגעים ממערכת החינוך – תלמידים, צוות חינוכי](#), 24 באוקטובר 2023.
¹⁷ החלטה 950 של הממשלה ה-37, [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה – "חרבות ברזל"](#), 12 באוקטובר 2023; החלטה 975 של הממשלה ה-37, [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון \(0-5 ק"מ מהגבול\) וקליטתה – מלחמת 'חרבות ברזל'](#), 18 באוקטובר 2023; החלטה 978 של הממשלה ה-37, [סיוע המדינה לתושבי העיר אשקלון לאור מלחמת 'חרבות ברזל'](#), 19 באוקטובר 2023.

¹⁸ ועדת הכספים של הכנסת, [היערכות הממשלה למתן תקציב לתוכניות פינוי היישובים בדרום ובצפון בעקבות המלחמה](#), 25 באוקטובר 2023.

ציבור.¹⁹ בהחלטת הממשלה הנוגעת לתושבי אשקלון אין התייחסות למתן שירותי חינוך לאוכלוסיית המפונים מן העיר.²⁰

חוזר מנכל משרד החינוך בנושא [נוהלי שעת חירום במערכת החינוך](#) עוסק אף הוא בקליטת אוכלוסייה מפונה במצבי סיכון וחירום בבתי הספר. על פי החוזר, על משרד החינוך להיערך לאספקת שירותי חינוך ברשויות מקומיות שהועברה אליהן אוכלוסייה מפונה והרשות המקומית תהיה זכאית לשיפוי עבור הוצאותיה בהקשר לקליטת תלמידים מפונים, כגון עבור הסעות, העסקת מורים ממלאי מקום, ציוד מתכלה לתלמידים ועוד בהתאם לנסיבות.²¹ כמו כן, נקבע בחוזר אופן הפעולה של הרשות המקומית ומוסדות החינוך הקולטים בעת קליטה של אוכלוסייה מפונה בבתי ספר.

במלחמת "חרבות ברזל" פונו תושבים מפונים למרכזי פינוי ביותר מ-200 מלונות ברחבי הארץ. **על פי פרסומי משרד החינוך, המשרד הקים מינהלת ייעודית לטיפול במפונים והוא פועל להקמת מרכז חינוכי במרכזי הפינוי, שיפעל מדי יום ויכלול פעילות חינוכית, לימודית וטיפולית מותאמת לגיל ולצרכי התושבים.** צוין כי בכל מרזז חינוכי ישוּבֵץ סגל קבוע של עובדי הוראה מקצועיים בד בבד עם צוותי מתנדבים וצוותי ממקצועות הטיפול.²² במסמך שאלות ותשובות שפרסם המשרד נכתב כי התלמידים שפוננו אמורים לקבל מענה חינוכי במרכזי הקליטה וכי המשרד שילב במקום אחראי חינוך שינהל תוכנית חינוכית הכוללת פעילות הפגה ולימודים. זאת בדגש על מענים רגשיים וחברתיים. על פי המסמך, פעילות משרד החינוך נעשית תוך תיאום עם הגורמים הרשמיים הפועלים במקום, לרבות פיקוד העורף ומשרדי ממשלה. כמו כן, צוין כי **המשרד נערך לפתוח בתי ספר באילת, ים המלח והערבה התיכונה באמצעות הצבת מבנים יבילים.** בעיר אילת הוקמה מינהלת ייעודית והמשרד נערך להקים בעיר בית ספר, וכן פועל להקמה של מעונות יום וגני ילדים בתוך בתי המלון. חלק מהתלמידים המפונים נקלטו במוסדות החינוך שבעיר.

בכל הנוגע לתלמידים שהוריהם התפנו באופן עצמאי לרשויות אחרות נכתב כי ההורים יוכלו לפנות למחלקות רישום ברשות המקומית שבה הם שוהים ולבקש לשבץ את הילדים במוסדות החינוך, ובכלל זה גם במקרה של תלמידים הלומדים בחינוך המיוחד.²³ זאת בהתאם ל[נוהל ייעודי](#) שפרסם משרד החינוך בנושא זה ב-17 באוקטובר 2023. על פי הנוהל, על ההורים לפנות

¹⁹ החלטה 950 של הממשלה ה-37, [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה – 'חרבות ברזל'](#), 12 באוקטובר 2023; החלטה 975 של הממשלה ה-37, [תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון \(5-0 ק"מ מהגבול\) וקליטתה – מלחמת 'חרבות ברזל'](#), 18 באוקטובר 2023.

²⁰ החלטה 978 הממשלה ה-37, [סיוע המדינה לתושבי העיר אשקלון לאור מלחמת 'חרבות ברזל'](#), 19 באוקטובר 2023.

²¹ ראו גם בהקשר זה: משרד הפנים, רשות פס"ח עליונה, [חוברת תהליכי עבודה: הנחיות מקצועיות למתקן קליטה מקומי קליטת אוכלוסייה בשעת חירום](#), פברואר 2019. פרק העוסק בנושא חינוך.

²² מנכ"ל משרד החינוך, [מכתב לקהילה שפונתה](#), 15 באוקטובר 2023.

²³ משרד החינוך, [חרבות ברזל – שאלות ותשובות](#), 25 באוקטובר 2023.

בבקשת שיבוץ למחלקת רישום ברשות המקומית שבה הם שוהים, ותהליך הרישום של התלמידים הוא באחריות הרשות המקומית ובתיאום עם הפיקוח של משרד החינוך.

נציין כי בדיוני שולחן עגול רב מגזרי בנושא ילדים ונוער בשעת חירום שבו חברים נציגי הממשלה, השלטון המקומי והחברה האזרחית עסקו בהרחבה בצרכים של הילדים והנוער המפונים. הדגשים שעלו בהקשר זה הם, בין היתר:

- צורך בקביעת גורם אחראי אחד מטעם המדינה בכל מרכז לצורך תפעול נכון של משאבים וכוח אדם ומתן מענה מתואם ומפוקח במישור הרגשי, בריאותי וחינוכי עבור הילדים והנוער השוהים במרכזים אלו;
- חשיבות של הבטחת תנאים מותאמים להבטחת מוגנות הילדים והנוער במרכזי הפינוי.
- דאגה למיפוי ושמירה על קשר עם משפחות, ילדים ונוער שפוננו ולא נמצאים במרכזים.²⁴

המשרד לא פרסם נתונים מפורטים על הפעילות החינוכית במרכזי המפונים. כמו כן, לא פורסמו נתונים על קליטת תלמידים שהתפנו באופן עצמאי ברשויות מקומיות שונות. מדברים שנאמרו בדיוני ועדת החינוך של הכנסת נראה כי בשלב הראשון רוב הפעילות החינוכית עבור ילדי המפונים התבססה על צוותי מתנדבים והרשות המקומית המארחת.²⁵ בהמשך התחיל המשרד למנות אחראי חינוך בכל מרכז, ועל פי נתונים שהובאו במסמך שאלות ותשובות של המשרד, **עד 24 באוקטובר שובצו 187 מנהלי מרכזים חינוכיים במרכזי המפונים** והוא החל להפעיל בהם תוכנית חינוכית. על פי המשרד, הוא ממשיך לשבץ מנהלי חינוך במרכזי הפינוי האחרים.²⁶ גם בנוגע לתקציבים המיועדים לשירותי החינוך לתלמידים המפונים לא ניתן מידע ברור. על פי פרסום בתקשורת, שרי האוצר והחינוך סיכמו על תוספת תקציב של 200 מיליון ש"ח לילדים המפונים. אולם לא נמצאו הודעות רשמיות של משרד החינוך או האוצר בעניין זה.²⁷ בהודעת שר האוצר בעקבות הפגישה נמסר כי סוכם על מענה תקציבי נרחב למען תלמידי ישראל, אך לא צוינו סכומים ספציפיים בהקשר זה.²⁸

²⁴ משרד ראש הממשלה, אגף ממשל וחברה, השולחן העגול הרב מגזרי במשרד ראש הממשלה, מפגש ראשון – שולחן עגול רב מגזרי בנושא ילדים ונוער בשעת חירום – מלחמת חרבות ברזל, 12 באוקטובר 2023.

²⁵ ועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, [מערכת החינוך במלחמת "חרבות ברזל" – סקירת שר החינוך](#), דיון הוועדה, 16 באוקטובר 2023. [החינוך המיוחד במלחמת "חרבות ברזל" – סקירת משרד החינוך](#), דיון הוועדה, 18 באוקטובר 2023.

²⁶ משרד החינוך, [חרבות ברזל – שאלות ותשובות](#), 25 באוקטובר 2023.

²⁷ [שרי האוצר והחינוך סיכמו על תוספת תקציב של 200 מיליון ש"ח לצרכים הדחופים של ילדים המפונים](#), שטרם הוקצו, דה-מרקר, 25 באוקטובר 2023.

²⁸ [הודעת שר האוצר](#), 25 באוקטובר 2023.